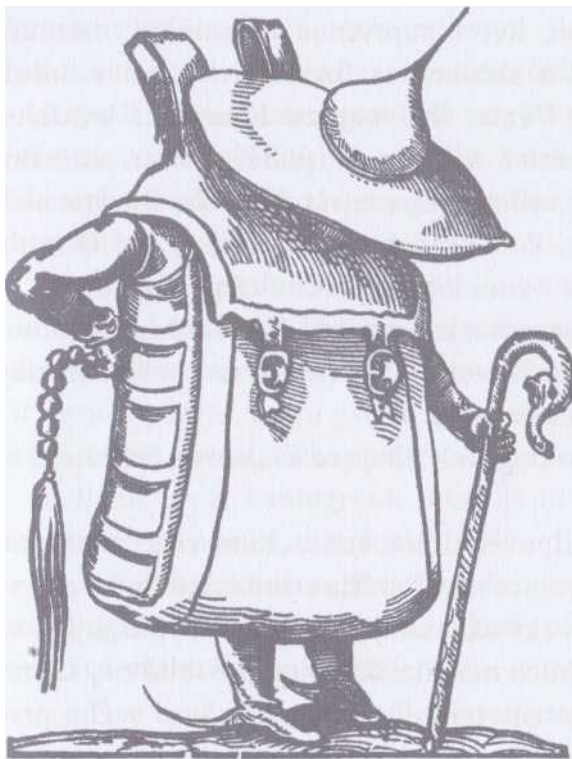

KAPITOLA VI

JAK SE PANTAGRUEL SETKAL S LIMUZÍNCEM, KTERÝ MRZAČIL FRANCOUZŠTINU

JEDNOU, když Pantagruel na večerní procházce vyšel z městské brány a ocitl se na silnici do Paříže, narazil na půvabně vystrojeného holobrádka, a když se pozdravili, zeptal se ho:

„Odkud přicházíš, příteli, v tuto pozdní hodinu?“

„Zurbis akademikus celebrysimus Lutecija Pariziórum,“ odpověděl holovous.

„Co to mele?“ otázal se Pantagruel svých společníků.

„Že prý je z Paříže.“

„Tedy z Paříže," řekl Pantagruel. „A čím pak se vy páni studenti v Paříži zaobíráte?"

„Aprobujeme transferovat vesperálně Sekvanu a ambu- lovat per kaput pro kaptace gradusu benevolence femi- ninálního sexusu, kvést supremus magnifikus omnium kreator totality a sublmytas formátor. V bono dnech v extázis autem Venus vizitýrujeme lupanárus bordelus introdukující nostra virilita do pube sexusu amikální meretriks. Kum vaderemujeme na čibus do meritorních taveren U šišky, Pod hradem, U Majdalény vel U muly a ilyk koštujeme ovinu s persilem. Inkázu kdy fortuna je rarita, pekunie penuří a kapsas inánes, za skudum dimitu- jeme nostris libri a vestimenty espektanc vehikulárníky s pekunií z domus paterny."¹

Na což řekl Pantagruel: „Co je to ksakru za řeč? Nejsi ty náhodou kacíř?"

„Ne, pane," odpověděl holovou. „Kum venit ráno, ku- kúru in pulkrus architektonárius monasterijus, ubi se sparguji sankta akvou, auduji oracionys a purguji mea amina od noktálních makulasů. Veneruji habitátory Olym- pusu a kultuji astripotentního magistra. Amo svého pro- ksima a dabuji mu ejus amor, observuji edikta dekalogusu a sekundum fakultatuly svých vir, neabsentuji o jedno dygito. Verum est, že kuod mamon neabunduje v sinibu- sích, ego paulo váhavum a tarduji alikuando konfere ele-

¹ Pařížští studenti chodí zvečera na druhý břeh Seiny a snaží se odhadnout pravděpodobnost, že se jim podaří navázat styk s ženským pohlavím, takto nejvyšším a nejvelkolepějším tvůrcem všeho a nejúchvatnějším zdrojem vědomostí. Mají-li na to, zajdou do bordelu za spřátelenou prostitutkou. Pak jdou do hospody, kde si objednájí jehněčí na petrželce. Dojdou-li jim peníze, dají do zastavárny své knihy a šaty a čekají, až jim z domova pošlou kapesné.

mosynam pauperybus, ježto kuarére elemosynáje ostium ad ostium."²

„Doparoma," děl Pantagruel. „Co to ten pošuk vykládá? Já mám za to, že spřádá nějakou d'ábelskou řeč a že nás chce uchvátit a zaklít."

Na což poznamenal jeden jeho společník:

„Nejspíš se pokouší napodobit jazyk Pařížanů. Ve skutečnosti jen mrzačí latinu a myslí si, že promlouvá ve velkém stylu. Pindá a pindá a hraje si na Pindara.³ Opovrhne normálním jazykem."

„Je to tak?" zeptal se Pantagruel.

„Pane," odpověděl holovou, „mea personální nátura neambuluje versus co dyksit kumke alotrium furcifer, id est ekskortykáre nostra galská vernakula, autem vicever- sum operuji, abych ji lokupletovat latinastní redundancí."⁴

„U Boha," řekl Pantagruel. „Však já tě naučím mluvit. Ale napřed mi pověz, odkud jsi."

Na což děl holovou: „Primární originus mých proge- nitóru a abavusů erat in terra, inkuó rekuiskuje korpus triplexně sanktusního Martiala."⁵

² Student pospíchá každé ráno do kostela, tam se polije svěcenou vodou, vyslechne mši a očistí tak svou duši od nočních nečistot. Ctí olympské bohy i vládce všehomíra, miluje bližního svého a snaží se seč může dodržovat příkázání Desatera. Nemá-li však peníze, váhá udělit almužnu chudákům, které potkává u vrat.

³ Pindaros, mistr řecké sborové lyriky.

⁴ Vzdor tomu, co říká ten pomlouvač, student neopovrhne běžnou řečí, nýbrž naopak pracuje na tom, aby ji obohatil latinskými pří- datky.

⁵ Studentovi předkové pocházejí z kraje, kde se nacházejí ostatky svátého Martiala.

KAPITOLA VI

„Aha,“ řekl Pantagruel, „jsi prostě Limuzíнец. A děláš nám tu Pařížana. Pojd' blíž, roztrhnu tě jako hada.“

A popadl nešťastníka za krk a lomcoval jím řka: „Mrza- číš latinu, zmrzačím ti hnáty!"

Tu počal Limuzíнец bědovat:

„Hého, sousede! Copa vás bere? Čuju nebezpečensství! Áhiš! Ajajum! Nejsu přec bacánprej!"

Na to pravil Pantagruel:

„Ted' mluvíš normálně.“

A nechal ho být.

Nebohý Limuzíнец se mezitím strachy posral do kalhot, které měl prostřížené na způsob tresčího ocasu.

„U svátého Panáka, jak ten požírač řepy smrdí!" prohlásil Pantagruel. „Hotová cibetka!"

A kráčeli pryč.

Limuzíнец příhody po celý život trpce litoval a vykládal na potkání, jak ho Pantagruel držel za krk, a proto že ho dnes neopouští strašlivá žízeň. Načež zemřel Rolandovou smrtí,⁶ což dokládá, že šlo o boží pomstu, a dává za pravdu Favorinovi z Arles i Aulu Gelliovi, že máme mluvit, jako mluví všichni, a Oktaviánovi, který říká, že je dobré varovat se zákeřných slov, podobně jako se mořeplavci varují útesů.

⁶ V *Písni o Rolandovi* troubí hlavní hrdina v bitvě se Saracény na roh, aby přivolal pomoc, tak dlouho, až mu praskne tepna na spánku. V lidových parodiích zemřel ve skutečnosti žízni, když marně čekal na příchod posil.

KAPITOLA VII

O TOM, JAK PANTAGRUEL DOSTAL BĚHEM SVÉHO POBYTU v PAŘÍŽI DOPIS OD SVÉHO OTCE GARGANTUY, A CO V NĚM STÁLO

PANTAGRUEL

byl, jak jistě chápete, vynikající student; měl inteligenci olemovanou zlatými prýmký a paměť zvící dvanácti sudů oliv. A zatímco dlel v Paříži, dostal od svého otce dopis, ve kterém stálo toto:

*Milovaný synu,
ze všech darů, milostí a výsad, kterými svrchovaný tvůrce a
všemohoucí Bůh obdařil lidskou přirozenost, je jedna věc*

obzvlášť skvělá - možnost dosáhnout ve své smrtelnosti jisté formy nesmrtelnosti a vzdor pomíjivosti života uchovat své jméno a své símě, což se v našem rodu děje v rámci zákonného manželství. Tak je svým způsobem možné dosáhnout nanovo toho, co nám bylo odňato po hříchu našich prvních rodičů, které smrt, protože nectili boží vůli, zbavila těla a podoby, kterou Bůh vtiskl člověku, když jej tvořil.

Avšak mocí spermatu zůstává v dětech to, co zaniklo v rodičích, v dětech dětí to, co zaniklo v nich, a tak dál až do Posledního soudu, kdy Ježíš Kristus předá Bohu Otci své království zbavené zla a hříchu.¹ Toužebně očekávaný mír bude úplný a dokonalý a všechno plození i všechen zánik ustanou, a živly pominou, neboť veškerá věc dojde svého vyvrcholení.

Mám tedy pádný důvod děkovat Bohu, svému ochránci, že umožnil mým šedinám nanovo rozkvést v tvém mládí. Až z rozhodnutí toho, který vše řídí a spravuje, má duše opustí svůj lidský příbytek, budu si moci říct, že neumírám úplně,² že jen přecházím z jednoho místa do jiného. Má přítomnost zůstane díky tobě viditelná a živá a skrze tebe se budu moci stýkat s přáteli, jako jsem to dělával za svého života. Můj život nebyl beze hříchu [neboť hřešíme všichni, a všichni ustavičně prosíme Boha, aby naše hříchy smazal], avšak z milosti boží nebyl nedůstojný.

Má radost by tudíž byla neúplná, pokud by stejně jako v tobě přebývá mé tělo, nepřebývala též má duše, a byl bys špatným strážcem nesmrtelnosti našeho jména, pakliže bys

¹ 1 Kor, 15,24.

² *Non omnis moriar*, citát z Horatiových Ód.

ze mě uchoval toliko bezvýznamnější část, to jest tělo, a nechal odumřít duši, díky níž věhlas našeho jména trvá a stoupá.

Nepochybuji o tvých ctnostech; říkám to proto, abych tě povzbudil vytrvat na cestě, jež vede od dobrého k lepšímu, a abys v budoucnu našel ve svém srdci odvahu a vláhu; říkám to nejen proto, abys žil ctnostným životem, nýbrž aby ses radoval z toho, že žiješ ctnostným životem, a později, že jsi tak žil po celý svůj život.

Snažil jsem se, seč jsem mohl, přispět k tomuto dílu a mé nejnřelejší přání spočívá v naději vidět tě jednoho dne vynikat stejně dobře ve cti, šlechtnosti a moudrosti jako ve vědomostech, jež jsou zapotřebí svobodnému člověku. Zanechat tě po mé smrti jako zrcadlo mne samého, dokonalého neli ve všech svých činech, tedy přinejmenším ve svých úmyslech a touhách.

Grandgousier Velechřtán, můj otec blahé paměti, věnoval velké úsilí, abych se vzdělal ve věcech veřejných - má horlivost a mé zanícení bylo ostatně hodno jeho očekávání, ba častokrát je překonalo - avšak doba nebyla tak příznivá písemnictví, jako je dnes.

Časy byly temné a neradostné. Důsledky pohromy, již nám způsobili Gótové,³ kteří zavraždili literaturu a veškeré vědění, byly pořád cítit. Situace se však z blahovůle boží změnila a literatura opět nabyla vážnosti a věhlasu. Obrat to byl tak náramný, že já sám bych dnes nebyl přijat ani do prvního ročníku - já, který jsem byl považován, a nikoli neprávem, za nejuzdělanějšího člověka století! To neříkám, abych se chvástal (jakkoli se mohu chlubit ve vši skromnosti,

³ V humanistickém prostředí ignorantští představitelé středověké scholastiky.

vezmu-li za své Ciceronovo ujištění ve spise *O stáří nebo Plútarchovo tvrzení v pojednání Jak se chválit a nevyvolat závist⁴⁻⁵*}, nýbrž abych tě pobídl k vyšším cílům.

Všechny obory jsou nyní obnoveny, byla zavedena výuka jazyků - řečtiny, bez jejíž znalosti je čirá hanebnost říkat si vzdělanec; ale také hebrejštiny, chaldejštiny, latiny. Z tiskáren k nám přicházejí elegantní a účelné knihy; na rozdíl od dělostřelectva, které vzniklo na popud ďábla, je tisk plodem božího vnuknutí. Svět je plný vzdělanců, učenců a knihoven a nikdy nebylo tak snadné studovat, ba ani, zdá se mi, za časů Platóna, Cicerona nebo Papiniana.⁶ Nikdo by se dnes neodvážil vystoupit na veřejnosti, aniž byl předtím obroušen a uhlazen v Minervině dílně.⁶ Lupiči, kati, žoldáci a podkoní jsou vzdělanější, než byli za mých dob kazatelé a doktoři filozofie. Také ženy zatoužily po této nebeské maně, jíž je studium. A já se teprve v mém věku naučil řecký - ne že bych opovrhoval řečtinou jako Cato;⁷ neměl jsem však příležitost se jí věnovat zamlada - a mohu se tak kochat Plútarchovými Mravopisy, Platónovými dialogy, Pausaniovými cestopisy, Athénaiovou Hostinou sofistů a pokojně očekávat chvíli, kdy mi Bůh, můj stvořitel, přikáže opustit tento svět.

Proto tě, synu, žádám, abys využil svého mládí a školil se ve vědomostech a ctnostech. Jsi v Paříži, máš s sebou Epistemonu; město tě může obohatit chvályhodnými příklady, tvůj preceptor přímou výukou.

⁴ In *Moralia*. Starci se smějí chlubit svými úspěchy, aby v posluchačích probudili ctižádnost.

⁵ Představitelé tří fází civilizace - filozofie, rétoriky a práva.

⁶ Římská bohyně řemesel a umění, ekvivalent řecké Athény.

⁷ Plútarchos, *Životopisy*.

Chci, aby ses dokonale naučil několik jazyků. Zaprvé řečtinu, jak doporučuje Quintilianus. Zadruhé latinu. Ale také hebrejštinu pro správnější porozumění svátého Písma a chaldejštinu a arabštinu pro hlubší pochopení.

Přizpůsob svůj styl Platónovi v řečtině a Ciceronovi v latině. Podrž v paměti veškeré vědomosti a studuj autory, kteří se zabývají rozborem všehomíra.

Ze svobodných umění: geometrii, aritmetiku a hudbu. Nacházel jsi v nich zalíbení už jako pětileté nebo šestileté dítě; pokračuj. Nauč se všechna pravidla astronomie; neztrácej čas s astrologií a Llullovy spekulacemi,⁸ jsou to jen podfuky a malichernosti.

Nauč se nazpaměť zásady občanského práva a přemýšlej o jejich filozofické podstatě.

Co se týče přírodních věd, studuj je horlivě; studuj ryby všech moří, řek a potoků, ptáky všech nebi, stromy a keře všech lesů, trávy všech zemí, kovy ukryté v útrokách země, drahé kameny Východu i Jihu; nic at' ti neunikne.

Čti pečlivě knihy řeckých, arabských a latinských lékařů, nezavrhuji talmudisty a kabalisty, přihlížej pitvám, abys poznal onen druhý svět, kterým je člověk. Několik hodin denně věnuj svátým knihám, nejprve Novému zákonu a epištolám v řečtině, a Starému zákonu v hebrejštině.

Bud' zkrátka studnicí poznání a moudrosti, neboť zkrátka, až se staneš mužem, budeš se muset rozloučit s klidem a pohodlím studovny a naučit se umění válečnickému, abys mohl hájit náš dům a přispěchat na pomoc přátelům, bude-li jim zapotřebí bránit se útokům zákeřníků.

⁸ Srov. kap. VII, pozn. 30.

Přál bych si, abys co nejdřív podal důkaz o svých pokrocích, nejlépe ve veřejných disputacích - na jakékoli téma, navzdory a proti všem, zejména ve společnosti vzdělaných lidí v Paříži i jinde.

Avšak (protože vědění bez svědomí je zhoubou duše a protože, jak praví Šalamoun, moudrost nevchází do zlobného srdce⁹) služ Bohu, miluj jej a vlož do něho všechny své myšlenky a všechny své naděje; spoj se s ním vírou v milosrdenství a chraň se hříchu. Sřež se zlořádů světa, nepropadej marnivostem, neboť život pomíjí, avšak slovo boží trvá. Buď úslužný k lidem a miluj svého bližního. Važ si svých preceptorů. Vyhni se společnosti těch, kterým se nechceš podobat, a neber boží dary na lehkou váhu. A až usoudíš, že jsi dosáhl veškerého poznání, vrať se ke mně, ať tě mohu spatřit a před smrtí ti požehnat.

Synu, pokoj a milost našeho Pána ať je s tebou. Amen.

V Utopii, sedmnáctého dne měsíce března,

tvůj otec Gargantua

Pantagruel načerpal z dopisu nový zápal a hořel touhou po poznání víc než kdy jindy; jeho duch se proháněl v knihách jako oheň po vřesovišti, rychle a neúnavně.¹⁰

⁹ Šal 1,4.

¹⁰ Gargantuův dopis je možno interpretovat velmi odlišným způsobem. Pro většinu vykladačů jde o „otevřeně humanistický teologický manifest, [který] vyzdvihuje vzdělanost [...] a podtrhává stanovisko liberálního katolicismu k morální a náboženské pozici člověka vědomého si božích úmyslů, to vše v kontextu boží milosti“ (Michael Screech). Humanistickému manifestu by nasvědčoval i kontrast s bláznivým katalogem z předchozí kapitoly; Gargantuovy rady jsou v příkrém rozporu s vysmívanou univerzitní výukou.

KAPITOLA VIII

Ale pro jiné (Gerard Brault aj.) je Gargantuův dopis, kladoucí nespelnitelné požadavky, toliko parodickou výpůjčkou soudobých rétorických stereotypů a lze jej chápat naopak jako kritiku nabubřelých a vyprázdněných proslovů pseudohumanistů.

KAPITOLA IX

JAK SE PANTAGRUEL SEZNÁMIL S PANURGEM,¹ JEHOŽ PAK MILOVAL PO CELÝ ŽIVOT

KDYŽ SE PANTAGRUEL jednoho dne procházel poblíž opatství svátého Antonína, rozmlouvaje a filozofuje se svými druhy, potkal ztepilého,

¹ Panurgos, z řeckého Jivoupyoc, činorodý, způsobilý, akceschopný; u Aristotela „lišák“, u Aristofana „darebák“. Výraz figuruje i v Septuagintě, kde je konotován pozitivně: označuje obezřetného člověka, který se naučil moudrosti svých předků. V Novém zákoně je slovo naopak pojato záporně: u Pavla signalizuje falešnou moudrost (1 Kor 3,18] a chytráctví (2 Kor 12,16), u Lukáše lstivost, prohnanost (Luk 20,23).

ale poraněného muže v cárech; vypadal, jako by unikl smečce psů nebo sklízel trny v houšti bodláků.

Jakmile jej Pantagruel zahlédl, řekl: „Vidíte toho člověka, který jde po cestě od charentonského mostu? Vypadá zuboženě, ale soudě podle jeho vzhledu pochází jistě ze zámožného a urozeného rodu. Vsadím se, že do téhle situace ho přivedlo nějaké neštěstí, které se stává zvědavým lidem.“

A když došel až k nim, Pantagruel ho požádal:

„Příteli, račte se zastavit a odpovědět, nač se vás budu ptát. Nebudete toho litovat, mým nejvroucnějším přáním je pomoci vám z nouze. Nad vaší bídou mi puká srdce a učiním pro vás, co bude v mých silách. Proto, příteli, povězte: Kdo jste? Odkud přicházíte? Kam jdete? Co hledáte? Jak se jmenujete?“

Pocestný mu odpověděl:

„Juncker, gott geb euch gluck unnd hail. Zuvor lieber juncker ich las euch wissen das da ir mich von fragt, ist ein arm unnd erbarmgliche ding, unnd wer vil darvon zu sagen welches euch verdruslich zu hoeren, unnd mir zu erzelen wer, vievol die Poeten unnd Orators vorzeiten haben gesagt in irem spruchen unnd sentenzen, das die gedechtnus des elleds unnd armuot vorlangis erlitten ist ain grosser lust.“²

Na což Gargantuel poznamenal:

² Německy. „Mladý pane, nechť vám Bůh dopřeje štěstí a blahobyť. Vězte, vzácný pane, že to, nač se mě ptáte, je smutné a žalostné. A vzdor moudrým průpovídkám a sentencím dávných básníků a řečníků, již pravili, že vzpomínka na nouzi a bídu je přeradostná věc, to, co bych k tomu mohl říci, by obtěžovalo jak vás, neboť byste tomu musel naslouchat, tak i mě, neboť bych o tom musel hovořit.“

KAPITOLA IX

„Příteli, nerozumím zbla téhle hatmatilce. Chcete-li se s námi domluvit, mluvte jiným jazykem.“

Pocestný odpověděl:

„Al barildim gotfano dech min brin alabo dordin fal- broth ringuan albaras. Nin porth zadikim almucathin mil- ko prin al elmim enthoth dal heben ensouim: kuth im al dum alkatim nim broth dechoth porth min michais im en- doth, pruch dal mai foulum hol moth dansrilrim lupaldas im voldemoth. Nin hur diavosth mnarbotim dal gousch palfrapin duch im scoth pruch galeth dal chinon, min foulchrich al conin butathen doth dal prim.“³

„Rozumíte něčemu?“ otázal se Pantagruel svých společníků.

I řekl Epistemon: „Myslím, že je to řeč protinožců.“⁴ Ďábel sám by z toho byl jelen.“

A Pantagruel řekl:

„Nevím, brachu, zda vám rozumějí městské hradby, ale z nás nikdo nechápe ani slovo.“

Pocestný na to:

„Signor mio voi videte per exemplo che la cornamusa non suona mai s'ela non a il ventre pieno. Così io parimente non vi saperi contare le mio fortuně, se prima il tri- bulato ventre non a la solita refectiōne. Al quale e avviso

³ První imaginární jazyk obsahuje vedle slov semitské rezonance i desítku francouzských slov, resp. slovních základů, z nichž lze vytušit přibližný smysl promluvy: Panurgos se dožaduje chleba a koláčů a vyhrožuje - či slibuje? -, že Pantagruela znásilní „po skotském způsobu“.

⁴ Existence protinožců, byť vyvrácená Lactanciem in *Divinae institutiones* - „Jaký smysl by mělo chodit s hlavou dole?“ je na počátku 16. století považována za vcelku přijatelnou hypotézu.

che la mani et li denti abbui perso il loro ordine naturale et del tuto annichillati."⁵

Epistemon řekl:

„To je bez dvou za dvacet.“

A Panurgos odpověděl:

„Lard, gest tholb be sua virtiuss be intelligence: ass yi body schalbiss be naturall relutht tholb suld of me pety háve for nátur hass ulss egually maide: bot fortuně sum exaltit hess and oyis deprevit. Non ye less vioiss mou virtiuss deprevit and virtiuss men discriviss, form anen ye lad end iss non gud.“⁶

„Ani ň,“ poznamenal Pantagruel.

A Panurgos řekl:

„Jona andie guaussa goussy etan be harda er remedio beharde versela ysser landa. Anbates, otoy y es nausu ey nessassu gourr ay proposian ordine den. Nonyssena bayta fascheria egabe gen herassy badia sadassu noura assia. Aran hondovan gualde eydassu naydassuna. Estou oussyc eguinan soury hin er darstura eguy harm, Genicoa plasar vadu.“⁷

⁵ Italsky. „Pane, víte kupříkladu, že dudy mluví jen s plným břichem. Tak ani já vám nemohu vyprávět své příhody, pokud se mému zjitřenému břichu nedostane zotavení; soudí, že ruce a zuby pozbyly svých přirozených schopností a jsou dočista vyřazené z provozu.“

⁶ Skotsky, dodatek k druhému vydání. „Pane, obdařila-li vás příroda stejnou inteligencí jako postavou, musíte se nade mnou smilovat, neboť příroda nás všechny učinila rovnými, ač hra osudu některé vyzdvihla a srazila jiné. Avšak ctnost je začasťe chována v opovržení a ctnostmi je pohrdáno, neboť před koncem všech věcí není nikdo dobrý.“

⁷ Baskicky. „Výsostný pane, každé chorobě je třeba léku; být v řádu věcí je obtížné. Tolik jsem se vás naprosil! Učiňte, aby v naší rozmluvě zavládl řád; pakliže mi dáte najíst, vyhneme se mrzutostem. Pak se mě ptejte, nač je libo. Můžete se též účastnit, Bohu se zlíbíž.“

KAPITOLA IX

„Genico! Kde jsi?“ zvolal Eudaimon.

„U svátého Traignana,“ řekl Karpalimos, „vy být Skot, nebo já nerozumět nic nic.“⁸

Panurgos odpověděl:

„Prug frest strinst sorgdmand strochdt drhds par br- leland. Gravot, Chavygny, Pomardiere rusth pkalldracg Deviniere pres Nays. Bouille kalmuch monach drupp del- meupplist rincq dlrnd dodelb up drent loch mine stz rinquald de vinš ders cordelis bur joest stzampenards.“⁹

Na to Epistemon:

„Mluvíte křesťansky, příteli, anebo pathelinsky? Ne, nejspíš lanternsky.“¹⁰

A Panurgos odvětil:

„Heere, ie en spreke anders gheen taele dan kersten ta. ele: my dunct nochtans, al en seg ie v niet een wordt myu-

⁸ Promluva v baskičtině byla dodána až do vydání z roku 1542 a Karpalimova poznámka tudíž původně navazovala na skotštinu.

⁹ Druhý imaginární jazyk, dodatek k druhému vydání. I zde je přítomno několik galicismů. Jsou zasazeny do gotizujícího, dle soudobých kritérií „tatarsko-skytského“ rámce. Promluva je ohlasem dobových diskusí o původním, tj. předbabylónském jazyce, jehož pozůstatky je možné nalézt v národních jazycích. Pojmeme-li francouzské výrazy jako slova přeživší z *lingua adamica*, Panurgos žádá v rajském jazyce Pantagruela, pána z Devinière, o láhev vína; Bůh mu odměnou poskytne dvojnásob „vína františkánů“, chvalně proslulého u tovaryšů z mokré čtvrti.

¹⁰ Ve *Frašce Mistra Pathelina* z roku 1457 předstírá podvodný Pathelin šílenství, aby nemusel zaplatit svým věřitelům; ve zdánlivém deliriu mluví postupně šesti různými nářečmi. Zmínka o lanternštině zde padá poprvé; teprve v následujícím díle Pantagruelových dobrodružství vyjde najevo, že je to jazyk Země lanternské, v níž se nachází Chrám božské Láhve, cíl polování Rabelaisových ochmelků.

en noot v claert ghenonch wat ie beglere, gheest my unyt bermherticheyt yet waer un ie ghevoet magh zunch."¹¹

Pantagruel podotkl:

„0 jednu víc nebo míň.“

A Panurgos řekl:

„Seignor, de tanto hablar yo soy cansado. Por que sup- plico a vostra reverenda que míre a los preceptos evan- geliquos, para que ellos movant vostra reverenda a lo ques de conscientia, y sy ellos non bastarent para mover vostra reverenda a piedad, supplico que míre a la piedad natural, la qual yo creo que le movra como es de razon, y con esto non digo mas."¹²

I zvolal Pantagruel:

„Ach, Bože, přáteli, nepochybují ani na okamžik o tom, že umíte hovořit různými jazyky. Ale řekněte nám, co máte na srdci, v řeči, které bychom rozuměli.“

Tu pravil Panurgos:

„Myn herre, endog jeg met inghen tunge talede, lyge- som boeen ocg uskwilig creatner. Myne kleebon och myne legoms magerhed uduyser allygue klalig hvvad tyng meg meest behoff girereb, som aer sandeligh mad och drycke: hwarfor forbarme teg omsyder offvermeg; och bef ael at gyffuc meg nogeth; aff huylket jeg kand styre myne groe-

¹¹ Holandsky. „Pane, nemluvím řečí, která by nebyla křesťanská. Zdá se mi však, že i kdybych vám neřekl jediné slovo, mé cary vyjadřují sdostatek zjevně, čeho bych sipřál. Buďte dobrotivý a poskytněte mi úlevu.“

¹² Španělsky. „Pane, jsem unaven tolikerym mluvením. Proto snažně prosím Vaši Velebnost, aby se zamyslela nad ponaučením evangelí, v naději, že Vaši Velebnost přivedou k závěru, jehož si žádá svědomí; a neprobudí-li ve Vaší Velebnosti milosrdenství svatě slovo, zvažte prosím přirozený soucit, který, jak se domnívám, vším právem pocítujete; a na tom skončím.“

endes maghe, lygeruss son mand Cerbero en soppe for- setthr. Soa shal tue loeffve lenge och lyksalighth."¹³

„Myslím," řekl Eusthenés, „že tak nějak řečnili Gótové, a kdyby tomu Bůh chtěl, rozmlouvali bychom takto prděli."

A Panurgos řekl:

„Adoni scolom lecha: im ischar harob hał habdeca be- meherah thithen li kikar lehem, chancathub laah al adonai cho nen ral."¹⁴

Epistemon na to:

„Tomu rozumím, to je hebrejsky, a vysloveno to bylo podle všech pravidel rétoriky."

Panurgos řekl:

„Despota tinyn panagathe, doiti sy mi uc artodotis? Ho- ras gar limo analiscomenon eme athlios, ce en to metaxy eme uc eleis udamos, zetis de par emu ha u chre ce homos philologi pamdes homologusi tote logus te ce rhemeta peritta hyparchin, opote pragma asto paši delon esti. Entha gar anancei monon logi isin, hina pragmata (hon peri amphibetumen) me prosphoros epiphenete."¹⁵

¹³ Dánština byla dodána do vydání z roku 1534. „*Pane, i kdybych jako děti nebo hloupá hovada nemluvil žádnou řečí, mé ubohé šatstvo a má celková vyhublost ukazují jasně, čeho je mi potřeba, totiž jídla a pití. Smilujte se tedy nade mnou a utište můj štěkající břich, vždyť i před Kerbera se klade miska s bryndou. A budete žít dlouho a šťastně.*"

¹⁴ Hebrejsky. „*Pane, pokoj s vámi. Chcete-li něco učinit pro svého služebníka, dejte mi bez meškání kus chleba, neboť je psáno: Kdo uděluje chudému, půjčuje Hospodinu.*"

¹⁵ Ve staré řečtině. „*Výtečný pane, proč mi nedáte skývu chleba? Vidíte, jak bídňě hynu hlady, a neprojevujete žádné smilování, ba kladete mi nesmyslné otázky. Všichni milovníci písemnictví se přece shodují na tom, že promluvy jsou zbytečné, jsou-li fakta zjevná a nezvratná. Řeči jsou nutné jen tam, kde věci, o nichž hovoříme, nejsou zcela nesporné.*"

„Cože?“ řekl Karpalimos. „To bylo řecký. Pobýval jsi v Řecku?“

A Panurgos odpověděl:

„Agonou dont oussys vou denaguez algarou nou den farou zamist vous mariston ulbrou, fousquez vou brol tam bredaguez moupreton den goul houst, daguez daguez nou croupys fost bardounnoflist nou grou. Agou paston tol nalprissys hourtou los echatonous, prou dhouquys brol panygou den bascrou noudous caguons goulfren goul oust troppassou.“¹⁶

„Tomu, zdá se mi, rozumím,“ řekl Pantagruel. „Bud' je to utopijština, jazyk mého rodného ostrova, nebo se jí to zatraceně podobá.“¹⁷

Ale než se dostal dál, Panurgos ho přerušil:

„Iam toties vos, per sacra perque deos deasque omnis obtestatus sum, ut si qua vos pietas permovet, egestatem meam solaremini, nec hilum proficio clamans et eiulans. Sinite, queso, sinite viri impii quo me fata vocant abire, nec ultra vanis vestris interpellationibus obtundatis, me-

¹⁶ Třetí imaginární jazyk.

¹⁷ Pantagruel je Utopijec po své matce a je tedy přirozené, že mu utopijština zní známě. Rabelais vnáší do utopijštiny lexikální morfémy z okcitanštiny a starofrancouzštiny dodávaje tak textu výrazně románskou tonalitu. Utopijština zní tudíž francouzskému čtenáři ze tří imaginárních jazyků nejpodobněji, avšak na rozdíl od obou předchozích je tu obtížné rekonstruovat větnou skladbu. Panurgos možná hovoří o vlkodlacích, nabodávání [potravin?] dýkou a marném očekávání. Nejspolehlivějším vodítkem se zdají být první a poslední slovo, *agonou* a *troppassou*. Prvé může signalizovat blížící se agónii, ale též úpěnlivou prosbu, ve druhém lze vidět buď oznámení o brzké smrti hladem, případně stížnost, „čekám příliš dlouho“.

KAPITOLA IX

mores veteris illius adagi, quo venter famelicus auriculis carere dicitur."¹⁸

„Doprdele, příteli," řekl Pantagruel, „a francouzský neumíte?"

„Umím, pane," odtušil Panurgos, „jakkpak by ne. Vždyť je to můj mateřský jazyk. Narodil jsem se v Tourainsku, však víte, zahrada Francie, kde jsem též strávil svá mladá léta."

„Nuže," pravil Pantagruel, „povězte nám, jak se jmenujete a odkud přicházíte, neboť ve vás mám tuze velké zalíbení, a vyhovíte-li mé vůli, už nikdy mě neopustíte a budeme věrnými přáteli tak jako Aeneás s Achátem."¹⁹

„Mé křestní, osobní a úplné jméno zní Panurgos," řekl Panurgos. „Vracím se z tureckého zajetí, kam mě přivedla nešťastná bitva u Mytilény, a rád vám vypovím všechna svá dobrodružství, podivuhodnější než Odysseova, ale protože jste se rozhodl ponechat si mě ve své blízkosti - což přijímám s potěšením a přísahám vám, že vás nikdy neopustím, i kdybyste se vydal do pekel -, budeme mít jistě příležitost promluvit si o tom všem v příhodnější chvíli. Zatím se především musím najíst: splasklé břicho, prázdný žaludek, vyschlé hrdlo, nezaměstnané zuby a skřehota- vá střeva; žral bych s prominutím i hřebíky. Chcete-li vidět, jak se mám k dílu, přikažte, ať mi dají najíst."

¹⁸ Latinsky. „Tolikrát jsem vás už zapřísáhl při všech posvátných věcech, při všech bozích a bohyních, abyste ulevil mé bídě, máte-li jen trochu slitování, ale můj křik a mé nářky vyzněly do prázdna. Nechte mě prosím, mužové bez soucitu, nechte mě odejít tam, kam mě volá můj osud, a nezahrnujte mne více marnými výzvami, jsouce pamětlivi starobylého přísloví, v němž stojí: Hladové břicho neslyší."

¹⁹ Achátés, „statný rek", Aeneúv věrný společník (Vergilius, *Aeneid*á)

KAPITOLA IX

Pantagruel nařídil, aby ho odvedli k němu domů a zajistili proviant. Panurgos se nacpal a šel spát se slepicemi; nazítří se probudil právě k obědu a třemi kroky a jedním skokem usedl ke stolu.²⁰

²⁰ Kapitola, v níž zubožený a vyhládlý Panurgos žádá o jídlo v nejrůznějších jazycích, oddaluje tak toužebně očekávané řešení, ilustruje jedno z nejpolemičtějších témat z dějin filozofie jazyka - jednota versus mnohost. Jednota je pro strážce soudobého světa výrazem, vyjádřením Boha a podmínkou harmonie; renesanční jazyk bude oproti tomu sám o sobě podnětem i látkou. Panurgovy jazyky lze rozdělit do tří skupin, světské [7], svaté (3), imaginární (3). Hebrejšťina, řečťina a latina tvoří souvislou řadu, přerušenu nicméně vpádem utopijšťiny. O něco spekulativněji bychom tedy mohli hovořit o dvou skupinách, 9 + 4, přičemž první řadu lze rozmnožovat do nekonečna (světské a imaginární jazyky splývají nezasvěcencům vjednoj, zatímco druhá, v níž utopijšťina získává status posvátného jazyka, se jeví jako defitivní.